

ACC. N:R

M. 6620: 1-14.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Lingal Johansson

Härad:

Östbo

Adress:

Bygget, Gården,
Värnamo

Socken:

Värnamo

Berättat av:

Värnamo

Uppteckningsår:

1940.

Född år

i

Åtgång

(L. U. F. 31.)

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

ARKIV

N. 6620: 1-14.

Svar på frågelista L.L.F. 31.

JRSGJMG.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

Meddelare: Fingur Johansson.
Bygget, Sjöåkra Värnamo.

M. 6620:1.

Årsgång, vilken hade till
ändamål att avslöja det
närmast liggande årets händel-
ser, om det skulle bjuda på
sorg eller glädje, om det skulle
bli ett gott åringår eller ett
magert, brukade en del män-
niskor inom orten för i tiden
regelbundet gå. Den som hade
böijat gå årsgång, blev vanl.
så betagen i detta att han
höll på därmed år efter år så
länge han orkade. Det berättas
om en skräddare Carl Hök från
Fryele vilken regelbundet varje
jul- och nyårsnatt gick ner
till Fryele kyrkogård att då

FOKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620:2.

2

han vid en jul var sängliggande
sjuk, rullades han av en osynlig
hand ur sängen och ut ur stugan.
Detta skulle ha hänt en jultvål.
De som gingo årsgång, säges hava
varit sådana som "pingo se något,"
ty det var inte alla som det blev
förmuntat att se andeuppenbarelser,
som man kallar; spöken, lik-
Lag, Torntar och skogsnuror o.d.
I Fryele socken brukade man gå
s.k. årsgångar vid jul (på jultnatten)
detta kallades "julaång."
Vid nyår (på nyårsnatten) detta kalla-
des "ååsgång", och vid midsommar
(på midsommararnatten) detta
kallades "mestommåsgång."

FOKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620:3

3

Före det man begav sig ut
på dessa "gångrar" gällde det
att utrusta sig väl, så man
var skyddad mot allt atyn
(rakkarätty) som man kom
att möta på årsångsvägen.
Skyddsmedlen voro: svavel, stål,
dyversträck, villök rönnkvistar,
och hade man därtill ett "dö-
ingrabajjn" (= ett ben från ett på
kyrkogården upprävt lik) med sig
på färden, så kunde man vara
~~päker~~ att de eventuellt uppdykande
andra makterna inte kunde
göra en någon skada eller
förhindra årsången, utan
man kunde hoppas ett gott

FOKLIVSARKIVET
LUND

N. 6620:4

4

resultat av densamma m. a. o. man
hade hopp om att på se och höra
vad som skulle att hända inom
veckan under det kommande året.

De rysligheter som kunde möta
älskargäran på hans färd voro
först och främst de döda, vilka
julenatten voro ute på vandring.
Dessa höll^{sin} alltid mitt på vägen
så det var bäst att man höll sig
på "väjarkamraterna" för det var
ju inte vidare angenämt att
stöta samman med en "dösig".
Man kunde vidare möta
grubbar, och denna hade den
fula vanan att vilja springa
mellan benen på folk och

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620:5

5

FOLKLIVSARKIVET
LUND

söka flåka dem. Det bästa
medlet häremot var att kasta-
benen i kors, sen hade grubb-
son ingen makt. Men en
brevbärare från Gällaryds s:n
som var ute för grubbson en
jultid lät henne springa
mellan sina ben och sedan
sade han sig ned på hennes
rygg och så red han på henne
till sitt hem. En man från
Härjers s:n, (vars namn och ålder
meddelaren nu glömt) har berättat
att han mötte grubbson en jultid
och då hade hon sina ungar
(smågrisar) med sig.
Det kommande årets händel-

N. 6620:6.

6

ner kunde låta sig avslöjas på flera sätt. Slöttes liktåg (likfä) så betydde det att någon kom att dö under året. Liktåg visade sig vanl. helt nära den gällande personens hem. Det vanliga var dock att församlingens kyrka och kyrkogård var målet för årgångaren. När årgångaren kom fram till kyrkdörren så skulle han blåsa i nyckelhålet. I de drömmor som då bildades i det kalla kyrkorummet framträdde olika slags syner, av vilka framtiden kunde tydas. Meddelarens fader Aug. Johansson, i Bygget Fryele född 1849, har berättat att några

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620:7

Drängar från Fryele prästgård,
en julafton på 1860-talet då de
som vanligt doppat i grytan
och inmundigat några supar
gingo ner till Fryele kyrka i akt
och mening att utforska fram-
tiden. En av drängarna var
särskilt ivrig att blåsa i nyckel-
hållet till kyrkdören. Sedan han
och hans kamrater begivit sig
ner från kyrkogården ut på
landsvägen vände han ännu en
gång åter till kyrkan och blåste
i nyckelhålet. Drängen blev sedan
under natten vaksam.
Om han hade sett något under-
ligt vet man ej, han hade i
vare fall blivit skrämde.

7
FOLKLIVSARKIVET
LUND

< M. 6620:8.
Det vanliga var dock att års-
gångaren skulle gå ensam, och
om han hade sällskap så fick
inte ett ord växlas, man skulle
"hålla tjäft" sedan sol gått ned.
Annars var årsgången förfelad.
Men uppfylldes alla regler kunde
sägas det man "få si å höra mätt".
Man kunde få höra hur skäror
eller liar "brymtärs å kvesspadass",
(=slipades) hur säden skars på
åkrarna och tröskades på logar-
na. Detta varslade om gott
skördeår. Man kunde och mätta
stora sädes- och hölass vilka
drogos an höns, vilket och
"boada" gav och riklig skörd.
En bonde från en grann-

8
FOLKLIVSARKIVET
LUND

N. 6620:9

9

församling har berättat att
han en midsommarsnatt
mötte en höna som drog ett
stort hölars. Hönan kunde tala
och frågade mannen "Tro du
ja himmā te Oppsala (Alpsala)
te danowā". Mannen svarade "dit
himmā du allri" och då försvann
synen. Hördes Gud av kammarslag
eller psalmsång från någon
gård som man gick förbi på
ärrgångsfärden så betydde det att
någon där kom att dö under
det kommande året. >

Nyårsnatten kunde man önska
sig te tinn, och detta sades bli
uppfyllt. (önska för nyåäss-
nyätt) Var det så att det inte

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620 : 10.

var "nyttänn" nyårsmåttan så vän-
lade man med önskningarna tills
det blev "nyttänn", det skulle emellertid
vara vid det första "nytt" på året
för att äga giltighet. Att önska
för nyårsnytt tillgick så:

Ellan gick ut och tog av sig huvud-
bonaden, påjkor lungade, (bäckadä)
och flichor nego (ne) och så önskade
man tre ting. Flickornas önskningar
voro want. att de under året skulle
bliva gifta, med en "grannä" påjkk,
å en rikä påjkk.

Fröken Maria Johansson Jönk, vägen
Värnamo, född 1857 i Hjälshammar Värna-
mo socken berättar angående önskan:
"Det var en bonde i Lassarbo Hjäls-
hammar som heter Johan Andersson.

10

FOKLIVSARKIVET
LUND

N. 6620 : 11
Han hade för sig, att han på
jultid kunde se vad som
skulle ske under det kommande
året och därför brukade han sent
på julkvällen gå ut för att i ensam-
het gå årsring, som han kallade
det. Först och främst var det dödsfall-
en, som han på olika sätt blev
underrättad om. Ibland hörde han
att det mälldes och knattrade i en
gård av att man där spikade ihop
en likkista och ibland såg han
kommande händelser på annat
sätt. En gång när Johan Anders-
son kom in efter att ha gått årsring,
sade han att "Di bää" det "August
i Åsaregård. Innan ett år hade
gått var August död.

11
FOLKLIVSARKIVET
LUND

N. 6620: 19.

12

En annan gång hade Johan Andersson gått runt i byn och tittat in genom fönsterna, och de flesta sutto vid jultbordet och höllo på att äta.

Alla de som skulle dö under året sutto utan huvud. Det var särskilt en skräddare "Zackris i Funtabo", som Johan inte hade kunnat se huvudet på. "Zackris" dog och innan årets slut."

Carolina Johansson Brunnsgård Fryele, född 1843 i Bygget död 1930 har berättat att en "ärsyngare"

August Johansson från Gallnäs Fryele, i sin tur för henne berättat att då han en julnatt uppehöll sig på Fryele kyrkogård, så blev plötsligt kyrkogården så full av folk

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620: 13.

13

att han knappast fick rum att
stå där. Det var de döda som stodo
upp ur sina gravar. Och så kom
det en stor "schreivning" (=grubbson)
och då blev August rädd och
hoppade ner från ringmuren.
"August i Gallnäs" som han
vant. benämndes brukade under
sin ungdomstid gå ärsång.
Över midrommaräng brukade
han gå. Han fick en gång
lust att utforska hurudan hans
tillkommande hustru kunde
se ut, och sedan han vidtagit
de för ändamålet erforderliga
anstalterna, vilka dock för meddel-
aren äro en obekant natur, fick
han se "en litänns flekkorya"

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M. 6620 : 14.

som låg i en vagn.

Då denna flicka blev giftasvuxen
blev August verkligen gift med
henne. Makarna hade 5 barn,
3 flickor och 2 pojkar vilka ännu
leva. August var född på 1830-talet
och dog för omkr. 20 år sedan.

Hans hustru som var omkr. 25 år yngre
dog ganska ung.

Meddelaren kände August ganska
väl. Han var en trovärdig person
som alls inte verkade överspänd.

Men en orubblig tro hade han
på det mystiska, som för somliga
kan visa sig för dem som gå
årrång.

14

FOLKLIVSARKIVET
LUND